

Para Üzerine Notlar

2020-03-03 12:59:03

- Dünya sistemi halihazırda *fiat* (yaptım oldu) bir para birimi kullanıyor. Amerikan dolarının değeri herhangi bir şeye (klasik olarak altına) çevrilebildiğinden değil, herkes ona bir değer biçtiğinden ileri geliyor. Bu da ABD'nin lehine tabii, çünkü *altın çeşmesi* elinde demek, istediği zaman istediği kadar *para* üretebiliyor, bütün dünyadaki ekonomik değerlemeyi yapabiliyor, vs.
- Bu aynı zamanda riskli bir durum. Herhangi bir sebeple küresel iktisat şişip, insanlar dolardan uzaklaşmaya başlarsa bu çık etkisiyle tüm ekonominin bitmesini getirecektir. Dolar biraz da *too big to fail* olduğu için, kimse onun bir değer ölçüsü olmadığı bir dünyanın nasıl bir yer olacağından emin olmadığı için bu kadar değerli.
- Temel mesele *altın karşılığının* dinamik olmaması. Paranın asıl vazifesi insanların şirketler veya devletler tarafından örgütlenmesine imkan vermesi. Falanca şirket veya devlet bana günde 8 saat onun istediği işleri yapmam için para veriyor ve bu para da benim günlük hayatımı idame ettirmeme yarıyor. Bu *düzenleyicilik* rolü başka bir enstrümanda yok, *para nedir yav, kağıt parçası değil mi?* kafasındakileri üzmem istemem ama bu derece yalın ve kullanışlı bir enstrümanla ikame edilmediği sürece para hep varolacak. Yakın vadede de böyle bir enstrüman görünmüyor.
- Fiat para birimi ve düzenleyicilik rolünün getirdiği arıza ise şu: Devletler vatandaşlarının cebindeki paraya değer kaybettirecek şekilde sıfırdan para üretebiliyorlar. Falanca yerde yeni bir yatırım için para gerektiğinde, bulunamayan para basılıyor ve bugün cebimde 100 lira var sanıyorken, habersizce bunun değeri 99 liraya düşüyor. Devlet vatandaşına *para basayım mı?* diye sorsa kimse *evet* demez, çünkü devletin bastığı her kuruş, benim cebimdeki paranın değerini azaltıyor. Ancak devletler vatandaşlarına böyle sorular sormaz.
- Fiat para üretme mekanizması aslında faizden pek farklı değil ve bu haliyle de *helalliği* nazarımda sabit değil, buna rağmen şimdiye kadar kimsenin bu konuda bir itirazı olduğunu duymadım. Kağıt/fiat para bir defa üretildiğinde, bunun muadili bir faiz mekanizması da doğacaktır, insanlar ceplerindeki paranın değer kaybetmemesi için çeşitli yollar

arayacaktır. Buradaki faiz sisteminin temelinde kağıt para üretimi yer alıyor ama senelerdir bu konuda gözüme çarpan bir şey olmadı. Riba yani bugün 100 altın verip, yarın 101 altın almak günümüzde hemen hemen yok ama kağıt para konusundaki faiz hayli tartışılan bir konu.

- Müslümanlar buradaki asıl meselenin *fiat para* olduğunu, devletin canı istediğinde karşılıksız para bastığı bir ekonomik sistemin *İslami* olmaya-
cağını düşünmüyor sanırım ama *müslümanlar neyi düşünüyor?* bu yazının konusu değil zaten.
- Parayı altın karşılığına bağlamaksa kapitalizmin yanaşmayacağı bir durum, çünkü şartlar gerektirdiğinde para üretebilmek sayesinde insanlar organize olmaya devam ediyorlar. Devlet eğer para üretecek mekanizmadan yoksun kalırsa, vatandaşlarını kendi etrafında örgütleyemez, bankalar şirketlere kredi verip insanların mal ve hizmet üretmesini sağlayacak şekilde organize olmalarını sağlayamaz, vs. Bu durumda *fiat para* yeterince karışıklaşmış her ekonominin sonucu olacaktır.
- Bununla beraber buradaki *karşılıksızlık* belki de *altınla* ilgili bir sorundur. Altın nispeten nadir bulunduğu için bir değer nesnesi, ancak bunun yerine daha dinamik bir *değer* konulabilir.
- Bu dinamik değer *enerji* olabileceği kanaatindeyim. İnsanlara 1 gram altın karşılığı değil, diyelim, $3600 \text{ Joule} = 1 \text{ Jira}$ karşılığı para üretilse, *para üretmek* isteyen devlet daha fazla enerji üreterek açığını kapatabilir. İnsanlar da ceplerindeki paranın enerji karşılığı kaybolmayacağından, devletin/şirketlerin ürettiği yeni enerjiden dolayı fakirleşmeyecektir. Ayrıca *birikim* ve *yatırım* da makul karşılıklar bulacaktır.
- Basitleştirmek için enerjiyi *elektrik* olarak düşünelim: Türkiye 2018 yılında 300 milyar kWh kadar elektrik üretmiş ve tüketmiş. $1 \text{ Wh} = 3600 \text{ J}$ ve bu durumda Türkiye'nin toplam *emisyon hacmi* 300 trilyon Jira olur. Yaptığımız yatırımın ne kadar enerji getirip, ne kadar enerji götüreceğini hemen hesaplarız, *fulanca köprü bu kadar yatırıma değer mi?* diye düşünürken, dolar şöyle olur, enflasyon bu kadar olur diye değil, *senede şu kadar Joule kar ettirir, bunun da maddi karşılığı şu* diye bakarız, birbirimize bugün 100J borç verirken, yarın aynı rakamdan alacağımızı ve bunun da yarın aynı miktar enerji anlamına geleceğini biliriz. Kredi verilirken, yatırımın ne kadar *enerji tasarrufu* yaptıracağını hesabı yapılır ve eğer anlamsız bir yatırımsa, kredi verilmez, vs.
- Böyle bir ekonomik sistemde, ekonomik aktiviteyi büyütmek isteyen devlet enerji yatırımları yapar. Enerji şirketlerine de aynı değer üzerinden *para basma* hakkı verebilir ve *emisyon* hem birden fazla merkezden üretilir, hem yeknesak olur.